

כמו שהטבע מראָה לנו

לירון ישראלי

החקלאות, או תרבות השדה, שימשה את המין האנושי במשך אלפי שנים כבית ספר לבריאות ולאיזון. בימינו, כשהאיזון הופך, אנחנו חייבים להקים מחדש את מוסד התרבות הבסיסי ביותר שלנו, ולהבין שאכילה היא פעולה חקלאית

לב האדמה. תהליכי התחנכות ביסודות הרוחניים של החיים
איירה: enkel dika

בכל רגע נתון, הגוף שלנו קולט לתוכו כל כך הרבה "דברים": האוויר שאנחנו נושמים, המזון שאכלנו, המים ששתינו, האור הצלילים, הריחות וכל חומר אחר שמרחף באוויר או מצוי בתוך המים והמזון שלנו מבלי שאנו מודעים לו. ה"דברים" האלו יקבעו אם נהיה בריאים או חולים. אך לא רק "דברים" פיזיים נכנסים אלינו, גם חוויה "קשה לעיכול", טראומות גדולות כקטנות – יכולים להוביל לרגע כלשהו בעתיד שבו נצא ממצב של בריאות ונעבור למצב של חוסר בריאות.

הומיאוסטזיס, היכולת לשמור על איזון דינמי בין כל מה שזורם לתוך היצור החי לבין מה שזורם החוצה ממנו, היא השומרת על היצור חי. נשבר שיווי המשקל הדינמי – החיים מפסיקים. על התפר בין נשבר ל-לא נשבר, יש מגוון מצבים

שבמהלכם מנסה כל חי להחזיר את עצמו לשיווי משקל ולאיזון. חולי מעיד על כך שמהו בתהליך הדינמי של החיים אינו פועל כהלכה, והוא נותן לנו הזדמנות לחזור לשיווי המשקל – קצת כמו לולין על חבל שמרגיש שהוא עומד ליפול, אך יש לו עדיין רגע לחזור לאיזון.

אם תקבלו את הנחת היסוד שלי, ששיווי משקל דינמי, שמירה על הומיאוסטזיס, הוא הבסיס לבריאות – נשאל כיצד אנחנו יכולים לפתח יכולת לשמור על הבריאות שלנו? כי הרי אין דבר שנשמר ומשתמר באופן קבוע. כיצד אנחנו יכולים לשפר את יכולתנו לשמור על שיווי המשקל שנמצא כל הזמן בתנועה ובהשתנות?

המשורר והמדען גתה ניסח זאת יפה באומרו (ואני שיניתי את מין הטבע כתרגיל לערעור ולהרהור על דפוסים מגדריים): "כי הרי כל מה שרק נוצר – מיד עובר שינוי כלשהו, ואם ברצוננו להשיג תפיסה חיה של הטבע, עלינו לשאוף לשמור את עצמנו בתודעה זורמת, בתנועה מתמדת וגמישה, בדיוק כמו הדוגמאות שהטבע עצמה מראָה לנו".

בית הספר לעתיד

האנושות יצרה לעצמה בית ספר מיוחד ללימוד מדעי שיווי המשקל. שם אנחנו לומדים זה אלפי שנים לעבוד עם אתגרים דינמיים, ועם השתנות מתמדת. קוראים לבית הספר הזה: חקלאות.

ניתן לראות את החיבור בין חקלאות לתרבות בשמה באנגלית: agri culture. כלומר לטפח ולבנות תרבות (Culture) בשדה (Agri) – שם התבצעו הפרקטיקות היומיומיות ביחד עם תהליך ההתחנכות ביסודות הרוחניים של החיים. ואכן, לאורך ההיסטוריה האנושית, רוב רובם של המנהגים והחגים היו קשורים לפעילויות חקלאיות ולמועדים בטבע: חגי האסיף, ציון מועד הירח המלא בראש חודש, חגיגות הימים הקצרים והארוכים בשנה, ימי שוויון האביב והסתיו ועוד.

לאורך אלפי שנים חינוך והכשר בית הספר הזה את החברה האנושית לחיים דינמיים, אך בעשרות השנים האחרונות נשחק מעמדו ותפקידו. הוא אינו משרת עוד כמוסד תרבות. מה עומד בבסיס אותו בית ספר ישן של החברה האנושית?

המים בטבע לעולם אינם מתכלים בתנועתם לתוך יצורים והחוצה. למעשה, יש סיכוי סביר מאוד שאתם שותים היום מים שהיו פעם שתן של דינוזאור

כיצד נוכל להקים שוב בית ספר כזה בעתיד? אילו שיעורים נוכל ללמוד ממנו על שיווי משקל דינמי?

הנה כמה נקודות מרכזיות:

1. דינמיקה של מערכת אקולוגית

חקלאות נטועה במערכת האקולוגית. זאת אשליה לחשוב שאנחנו יכולים לנתק ולהפריד אותה מהסביבה. יחד עם זאת, דרך החשיבה האנליטית הנפוצה כיום מבודדת ומחלקת כל דבר בעזרת ההכרה האנושית, וכך נהוג גם בחקלאות: בעלי החיים מופרדים מגידול הירקות, עגלים יונקים מופרדים מאמהותיהם, ייצור הקומפוסט מופרד מהמשק החקלאי, ייצור הזרעים מופרד מהחקלאי שמשתמש בזרעים, והחקלאי עצמו מופרד מהאנשים שאוכלים את המזון שגידל. כאשר אני עובד בתוך מערכת חקלאית שנטועה באקולוגיה (eco ביונית בית, logia ביונית ידע – ידע הבית) אני לומד הלכה למעשה את המגבלות וההזדמנויות הקיימות בתלות הדדית. ללא קשר יום-יומי ורציף בסביבה משולבת, עיקרון זה הולך לאיבוד.

2. תהליכים ארוכים

העבודה החקלאית מלמדת אותנו את מידת הסבלנות. עלינו להמתין שתהליכים יבשילו בקצב שלהם, וברור שניסיון לקיצורי דרך מוביל לפגיעה בחינויות של המערכת האקולוגית החקלאית. דוגמאות לכך ניתן לראות בפעולות פשוטות כמו חריש מהיר ואגרסיבי של הקרקע "בכדי לייבש אותה" ולמנוע "מחלות" קרקע, במקום תהליכים ארוכים יותר של צמחיית

כיסוי וזיבול ירוק. פרי ססיים את תהליך ההבשלה שלו יהיה עשיר יותר בסוכרים זמינים מאשר פרי בוסר (או פרי שהבשיל לאחר קטיף), אך הדרך מהעץ לצלחת ארוכה מדי, ולכן אנחנו מקבלים פעמים רבות פירות שנקטפו בוסר ו"הבשילו" בעזרת תהליכים מלאכותיים. ככל שאנחנו מקצרים, משנים ומעוותים תהליכים טבעיים, כך אנחנו מורידים את האיכות של המזון שלנו. היטיב לתאר זאת המשורר ונדל ברי באומרו "אכילה היא פעולה חקלאית".

אין לנו פריווילגיה להשאיר את החקלאים לשאת לבד באחריות הכלכלית, החברתית והאקולוגית. רק אם נפעל לקיומה של שותפות אינטרסים מלאה בין מי שמיילדת מזון לבין מי שתומכת בה, נגיע לחיוניות של המזון, החברה והטבע

3. מקצבים

הטבע יוצר את מה שהוא יוצר במקצבים, מקצרים ועד ארוכים מאוד. החמץ, הפחמן, החנקן וכל חומר אחר שאנחנו מכניסים לתוכנו דרך המזון שלנו, הגיע מתנועה מקצבית בעולם. החנקן, למשל, נכנס לרקמות הביולוגיות של יצורים חיים דרך תהליך קיבוע החנקן באדמה, משם לצמח ומשם הוא נע במעלה שרשרת המזון אל בעלי החיים שאוכלים אותו. החנקן הזה חוזר לסביבה כאשר גופם של היצורים החיים מתפרק אחרי מותם. כך, גם המים בטבע לעולם אינם מתכלים בתנועתם לתוך יצורים והחוצה. למעשה, יש סיכוי סביר מאוד שאתם שותים היום מים שהיו פעם שתן של דינוזאור. ככל שאנחנו משבשים מקצבים בנו עצמנו או בטבע, נפגם למעשה הרטט של התנועה החיה.

4. תלות בין דורית

כל הצלחה שלנו היום תלויה באיכות העבודה של הדורות הקודמים. המסורות העתיקות נהגו לומר שכל אדם מושפע משבעה דורות אחורה ושפיע שבעה קדימה. השיעור הזה היה כה מוחשי בבית הספר החקלאי לאורך ההיסטוריה, עד שהזיכרון של אחריות בין דורית הוא הבסיס ליצירת מסורת חקלאית. אם הדורות שקדמו לי הקפידו לשמור זרעים באופן איכותי, אוכל אני להפיק מהם תוצרת איכותית; אם הדורות הקודמים לי צמצמו את המגוון הגנטי של גידול מסוים, עלול להתרחש

משבר, כמו רעב תפוחי האדמה באירלנד, שהיה תולדה של מגוון גנטי מצומצם במצרך חיוני שנפגע. זכרו: הטבע יוצרת סנטימטר אחד של אדמה פורייה במשך מאתיים שנה.

2.5% מהמים בעולם הם מים מתוקים, ומתוכם רק כשליש נמצאים במי תהום או באגמים ובנחלים הזמינים לשימוש בני האדם. פעולות רבות מזהמות מקורות מים והן מתפקדות כמו מחלה כרונית: כל פעם קצת ולאורך זמן – כך שהנזק המוחשי מופיע רק לאחר כמה עשרות שנים או דורות.

5. רק חיים יוצרים חיים

כל המוצרים שאנחנו מקבלים משטח חקלאי נוצרים מתוך רשת תהליכים חיים וכוחות של חום ואור. החקלאי איננו יצרן של מזון אלא רק מאפשר (או חוסם) תהליך חי. מאז עליית העידן התעשייתי, האדם מייצר ומייצר, ולרגע ניתן לחשוב שזה מה שקורה בחקלאות, אך לא כך הדבר. הדבר היחיד שבאמת נוצר דרכנו הוא עוד אנשים. לאור זאת על בית הספר לעתיד לשנות את ההגדרה של אלו שעובדים במערכות חקלאיות: הם אינם יצרנים אלא מיילדים.

6. אינטואיציה ואימגינציה

למרות הניסיון לייצר טכנולוגיה חקלאית שעוזרת לקבל החלטות, בסופו של יום, בכדי להתמודד עם מכלול ההשפעות והתהליכים החקלאיים שהוזכרו לעיל, עלינו לעבוד מתוך אינטואיציה ואימגינציה. כאשר אני נעמד מול שדה ריק, רק בעזרת פעולה של אימגינציה – דמיון של מה שעומד לבוא מהעתיד – אני יכול להתגייס לפעולה ולאפשר לתהליכים לקרות. אנו חייבים לוודא שבהכשרה של חקלאים יהיה מרכיב שמפתח יכולת זאת.

פעולה של האדם מתוך אינטואיציה, הנובעת מהיכולת שלו להיות בקשר תחושתי עם כל החיים סביבו, חיונית להתנהלות במערכת חיה ומורכבת. כיום, כאשר יש לנו כל כך הרבה מכשירים שמדווחים לנו על הקורה בשדה, אנחנו צריכים לוודא שבמקביל לשימוש בהם, נמשיך להפעיל את הכלי של האינטואיציה. אין צורך שאחד יבוא על חשבון השני.

7. פחד מול אהבה

פחד הוא כלי בסיסי שמתפקידו לסייע לנו לשמור על נפרדות, כחלק משיווי המשקל הדינמי – ההומיאוסטזיס. אך פחד פועל כחרב פיפיות – ככל שנפריד את עצמנו מתהליכי החיים, כך ננתק את עצמנו מאותם כוחות שאמורים להזין אותנו ולבנות את החיוניות שלנו. אהבה, לעומת זאת, היא היכולת לראות את האחר כעצמי, לראות את התלות ההדדית ולהבין שאם לאחר טוב אז טוב גם לי.

פחד מאיומים חיצוניים, מהבלתי מוכר והלא ידוע, פחד ממה שעלול לפגוע בעמל כפיי, הוא אשר גורם לכל העיוותים ולחוסר האיזון האקולוגי שאנחנו רואים כיום. לעומת זאת, אהבה וסקרנות לאחר וללא מוכר, פעולה מתוך חמלה לכל מה שחי, הן התכונות שיכולות לאפשר לנו לשמר תלות הדדית מאוזנת.

קהילה חיה

כאשר אני מתבונן על תהליכים בחברה בעשרות השנים האחרונות, אני רואה את הצורך להחזיר את החקלאות להיות מוסד תרבותי. כי הרי החקלאות היא מראה של החברה, של סדר העדיפויות שלה, של הערכים, של החזון.

באופן אישי, מצאתי בחקלאות הביודינמית מבנים ותשתיות שמאפשרים לנו להשיב את החקלאות למקום הראוי לה. לאורך השנים אני מוצא שותפים רבים בדרכים כמו פרמקלצ'ר, חקלאות מחדשת, חקלאות אורגנית ועוד. יחד, כולנו, כתנועה אנושית רחבה, פועלים לשמירה על איזון דינמי ביילוד מזון שתומך בבריאות ובהתפתחות האדם.

המציאות שנוצרה בעשרות השנים האחרונות, ומתעצמת בעיתות משבר, מוכיחה שאין לנו פריווילגיה להשאיר את החקלאים לשאת לבד באחריות הכלכלית, החברתית והאקולוגית. רק אם נפעל לקיומה של שותפות אינטרסים מלאה בין מי שמיילדת מזון לבין מי שתומכת בה, נגיע לחיוניות של המזון, החברה והטבע. כערוכה לעתיד, אם אין לך "מניות" במשק חקלאי בריא, אין לך "מניות" בעתיד.

חקלאים ביודינמיים רבים השכילו לייצר מודלים של שותפות חקלאית-קהילתית-כלכלית. הניסיון הראה שיוזמות כאלו הצליחו כאשר הצרכנים היו מודעים לאחריות שלהם

ופעלו בהתארגנויות משותפות בכדי להיות בקשר ישיר ומלא הערכה עם החקלאים.

מגוון האפשרויות לחיבורים בין צרכנים לחקלאים הוא רחב. רבים יאמרו שבמערכת הכלכלית-חברתית הקיימת, חזונות כאלה (ראו מסגרת) אינם אפשריים. אך אם אנחנו חוזרים לבסיס של עיקרון שיווי המשקל, אנחנו חייבים לראות שאין לנו ברירה אלא לקחת מחדש אחריות ציבורית על החקלאות. אנחנו, כחברה, צריכים להבין שהחקלאים הם השגרירים שלנו לעבודה עם הטבע. אם נשאיר אותם מנותקים מהחברה, הם לא יוכלו להביא חזרה לחברה יבול שהוא באמת מזין. הם לא יוכלו להביא לנו חזרה את השיעורים הנובעים מעבודה עם הטבע. הם לא יוכלו לשקף לנו האם מערכת היחסים שלנו עם הטבע מאוזנת או שהיא הופרה.

כבר כיום, בחקלאות, אנחנו חווים את מלוא עוצמתם של שינויי האקלים, את ההשפעה של שנים של הזנחת היבט החיוניות בחקלאות, ואת אתגרי המחלות והמזיקים המתעצמים בשל הפרת שיווי המשקל.

בעזרת מערכת חקלאית ששומרת על עיקרון של הומיאוסטזיס ומגיבה תגובה דינמית לכל מה שבא מהעתיד, אנחנו יכולים ליצור חוסן לכל אשר יבוא. זאת תעודות הביטוח שלנו – לפעול למען מערכות גמישות, חיוניות ונטועות בתוך האקולוגיה ובתוך התרבות. כך נוכל לפעול לפי הדוגמאות שהטבע עצמה מראה לנו.

לירון ישראלי מוביל את היוזמה "אדמה חיה", בה הוא מלמד חקלאות ביודינמית חקלאים, גננים ומורים. מייצר תכשירים ביודינמיים ומייצג למשקים וקהילות. www.adama-biodynamics.com adama.biodynamic@gmail.com

כיצד נהייה שותפים למזון דינמי:

- **קרנות של אדמות (קצת דומה לקק"ל)** אשר רוכשות אדמות ומעבירות אותן לניהול של חבר נאמנים של הקרן שמבטיח שהשימוש בשטח יהיה רק בחקלאות מקיימת.
- **קבוצות רכישה משותפות של מזון** – אשר בוחרות את החקלאים שאיתם הן עובדות מתוך חיבור ערכי ולא רק משיקולי מחיר.
- **בתי הספר יכולים להיות מרחבים יצרניים**, ממש כמו שבתי הספר החקלאיים היו.
- **הקמת קואופרטיב יצרני** – אפשר להקים משק חקלאי כמו שמקימים חברה ציבורית שלא למטרות רווח. כך אתם מושקעים בחברה שמטרתה לייצר מזון בריא לכם ולסביבה ומבלי שתצטרכו להיות חקלאים בעצמכם.